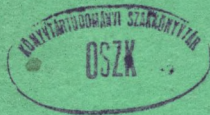

OSZK HIRADÓ

XIII. ÉVFOLYAM 9-10. SZÁM
1970. OKTÓBER

1970 NOV 1 6

Liber Bibliothecæ Bartphanæ.

In Insignia ciuitatis Bartphæ.

NON quia Bartpha geris, felix es, signa coronæ,
Floribus & gaudes, Angelicisq; choro,
Ac vtrinq; viros pugnaces, lata canentes,
Quaternasq; tenes, Pannonis orbis, aquas.
Sed quod eras diuini seminis Hospita & altrix
Dilectumq; vigil semen Iacob erat.
Hoc igitur recolas, tua non insignia, solum
Huic fidas, felix, saluaq; semper eris.

9-10

TARTALOM

HORVÁTH VIKTOR 147 Legyen-e szakszervezeti tanács?

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

150 Krónika

153 Régi magyar könyvtárjegyeink (1521-1900) kiállításáról

154 Magyar vonatkozású új külföldi szerzeményeink

KIADVÁNYAINK

GYIMES FERENC 156 Kumulatív zenei bibliográfia, amelynek nyomán újra eszünkbe jutnak gondjaink

MULTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

BERLÁSZ JENŐ 159 Józsefváros kulturális fejlődése - Folytatás

KÖRKÉP

CSILLAG LÁSZLÓNÉ 165 Vita az országos központi szolgáltatásokról

ÓVÁRI SÁNDOR 166 Az olvasószolgálat és raktár kapcsolata megoldásának egy érdekes nagykönyvtári kísérlete

KÖNYVTÁRUNK ELETERŐL

168 Dr. Imre Kálmán 1891-1970

169 A szakszervezeti választás dátumai

DELI GYÖRGYNÉ Az 1971. évi szakszervezeti költségvetés

170 Új vezetőséget választott a KISZ-szervezet - T.J.

A borítófedélen:

A bártfai városi könyvtár exlibrise. Gutgesell Dávid bártfai nyomdájában 1596 körül készült fametszet és szedés (XIT), 98/63 mm. (RMK II:259/a)

OSZK HIRADÓ

Az Országos Széchényi Könyvtár pártszervezetének és szakszervezetének lapja.

XIII. ÉVFOLYAM 9-10. SZÁM
1970. OKTÓBER

Szerkesztő bizottság:

Faragó Lászlóné

Ferenczy Endréné

Gyulai Árpád

Horváth Viktor főszerkesztő

Izslay Zoltán

Jeszenszky Géza

Kovács Ilona

Somkuti Gabriella szerkesztő

Wix Györgyné szerkesztő

A szerkesztőség címe:

Budapest, VIII.,

Múzeum körút 14-16.

A kiadásért az OSzK Szakszervezeti Bizottságának tükára felel.

Készült az OSzK házi sokszorosítójában, Budapest, V., Guszev u. 1. F.v. Müller Jánosné

LEGYEN-E
SZAKSZERVEZETI TANÁCS?

Szakszervezeti tanács létrehozását javasolta könyvtárunk szakszervezeti bizottsága a tagságnak és a javaslat feletti döntésre: elfogadására vagy elvetésére, küldöttértekezletet hívott össze.

A kérdés nem új, már évekkel ezelőtt beszéltünk róla, amikor először lett volna lehetőségünk létrehozására (igaz, hogy nem a tagság nyilvánossága előtt, hanem SzB-ülésein), ugyanakkor mégis ismeretlen, mert szó nem esett róla, a benne rejlő lehetőségeket nem vizsgáltuk.

*

Miről is van tulajdonképpen szó? Miért javasolta az SzB a szakszervezeti tanács létrehozását? Tisztáznunk kell és mérlegelni a javaslatot, hogy helyesen lehessen dönteni.

A Közalkalmazottak Szakszervezetének Budapesti Bizottsága a szakszervezeti vezetőszervek és tisztségviselők újjáavasztására kiadott irányelveiben a következőket írta elő: "A Budapesti Bizottság felhívja a szakszervezeti bizottságokat arra, hogy vizsgálják felül szervezeti felépítésüket és a szükséges módosításokhoz (pl. szakszervezeti tanács létrehozása) - a BB előzetes véleményével - kérjék a taggyűlés/küldöttértekezlet jóváhagyását."

Erről van tehát szó, ennek a felhívásnak tett eleget az SzB, amikor napirendre tűzte alapszervezetünk szervezetének felülvizsgálatát. Gondosságát és körültekintését mutatja az, hogy előzetesen konzultációra hívta meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szakszervezeti bizottságának titkárát (ott ugyanis a szakszervezeti tanács már évek óta működik) és az ő tapasztalatait is figyelembe véve, mondta ki, hogy a szakszervezeti tanács létrehozását az OSzK-ban is célszerűnek tartja és határozott úgy, hogy a tagságnak elfogadásra javasolja.

*

De mi célból javasolta? Mi az a plusz, ami indokolja a szakszervezeti tanács létrehozását? Az erre a kérdésre adandó válasz döntheti el, van-e szükség létrehozására.

A vállalati/intézményi szakszervezeti tanácsokat nem régen, mintegy négy évvel ezelőtt, kísérletként, a szakszervezeti demokrácia szélesebb alapokra helyezése érdekében hozták létre azokon a helyeken, ahol a szakszervezeti tagság objektív okokból (nagy létszám, több műszak, megfelelő helyiség hiánya stb.) csak nehezen vagy egyáltalában nem hozható össze. Egy évvel később 1968-ban a szakszervezeti tanácsok munkájáról nyert tapasztalatok alapján a SzOT a következőket állapította meg: "a szakszervezeti tanácsok létrehozása helyes lépés volt, a tanácsokkal demokratikusabb alapokra helyeztük a szakszervezeti

munkát".

Érdemes felfigyelnünk erre a megállapításra "demokratikusabb alapokra", ugyanis könyvtárunkban egyesek ennek ellenkezőjére, a tagság jogainak csorbítására hivatkoznak és a szakszervezeti demokráciát féltik a tanács létrehozásától, holott éppen a szakszervezeti demokrácia szélesítéséről van szó.

A szakszervezeti tanács ugyanis (az SzB javaslata szerint - hogy a könyvtár minden munkaterülete képviselőt szerezhessen - 43 választott tagból állana) a küldötttertekezletek között a könyvtár szakszervezetének vezető testülete lenne és olyan hatáskörrel rendelkezne, amelynek alapján a dolgozókat érintő alapvető kérdésekben döntési, illetve egyetértési jogot gyakorolna. E minőségében az általa, ill. tagjai közül választott szakszervezeti bizottság a tanácsnak lenne alárendelve és munkájáról annak kellene beszámolnia.

Ezt a jogkört könyvtárunkban eddig a szakszervezeti bizottság - mondjuk meg őszintén - lényegében a tagság ellenőrzése nélkül gyakorolta, miután köztudomás szerint, könyvtárunk elhelyezése és a tagság nagy létszáma miatt küldötttertekezletet csak a vezetőségválasztások alkalmával lehetett összehívni.

Joggal kérdezhetjük, vitatható-e ezek ismeretében annak igazsága, hogy a szakszervezeti tanács könyvtárunkban is a szakszervezeti munka demokratikusabb alapokra helyezését jelenthetné?

*

Az eddigi viták során többen azzal érveltek, hogy a szakszervezeti tanács létrehozása esetén a tagság elvesztené annak lehetőségét, hogy maga választhassa meg titkárát, elnökét, általában a szakszervezeti bizottságba megválasztandók személyét, miután azokat a tanács tagjai önmaguk közül választják.

Hogyan állunk ezzel a kérdéssel v. mi a biztosítéka annak, hogy az SzB megválasztásában a tagság szava érvényesüljön?

A tagság a maga szavát és elgondolását az általa választandó jelölő bizottság tagjai, valamint a küldöttek útján érvényesíti. Ezt az alapszabályok biztosítják.

A jelölő bizottság munkája széleskörű, csoportról csoportra, emberről emberre menő kell legyen. Tagságunk egészének, a kollektiva minden tagjának erőfeszítésére van szükség ahhoz, hogy a legmegfelelőbb, a közösségért munkát vállaló és azt végezni is tudó, emberileg és szakmailag arra alkalmas dolgozók kerüljenek abba a tanácsba, mely a közösség nevében a dolgozók érdekeit helyesen érvényesítve látja el a tagság képviselőt és ellenőrzi a már meghozott határozatok végrehajtását.

A tagság szava érvényesül a jelölésekben, ahol a titkár és elnök személye névszerint is tisztázódik és a tagság szava érvényesül a megválasztásukban is, hiszen a küldötteket és a tanács tagjait is a tagság határozza meg és nyilván azokat küldi, azokat jelöli, akiket magáénak tart, akikben bizik.

De van egy másik biztosíték is és erről sem lenne jó elfelejtkezni. Engedjék meg, hogy befejezésül erről szóljak.

A Budapesti Bizottság választási irányelveiből idézem: "A szakszervezeti szervezetnek a demokratikus centralizmus elvének érvényesítésével, a szakszerve-

zeti demokrácia továbbfejlesztésével biztosítaniuk kell, hogy erősödjék a szervezett dolgozók felelőssége, részvétele és meghatározó szerepe a tisztviselők újjáválasztásában."

Ennek érdekében - ismét az irányelveket idézem - véleménykérés, konzultáció formájában erősíteni kell a választott szervek és a tagság kapcsolatát - a vezető szervekbe és funkciókba a szocializmus iránt felelősséget érző olyan dolgozókat válasszanak, akik értik és érvényesíteni tudják a párt politikáját, élvezik a dolgozók bizalmát és támogatását, vezetőkészséggel és kellő szakmai tekintéllyel rendelkeznek - az intézmény jellegét véve alapul, a dolgozók minden rétege képviselve legyen - a nők és fiatalok arányuknak megfelelő képviseletet kapjanak.

Ugy vélem, ha tagságunk az általa választandó jelölő bizottság és küldöttei útján ezeknek az irányelveknek betartását a szakszervezeti tanács tagjainak megválasztásánál biztosítani fogja, indokolatlan lesz minden bizalmatlanság és fenntartás azzal a tanáccsal szemben, mely könyvtárunkban is szakszervezeti demokrácia szélesítését jelenthetné.

HORVÁTH VIKTOR

MUNKÁNKRÓL KÉRDÉSEINKRÓL

KRÓNIKA

Jutalmazások

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulója alkalmából a Művelődésügyi Minisztérium dr. Sebestyén Géza főigazgatóhelyettesét és Soltész András gazd.igazgatót; könyvtárunk főigazgatója Bolgár Pálné gazd.igazgatóhelyettesét, Hámori Béla, dr. Haraszthy Gyula és Óvári Sándor főosztályvezetőket részesítette jutalomban.

Pénzjutalomban részesültek:

Igazgatóságnál - Balázs Miklósné, Bókay Béláné, Boros Lajosné, Rádonyi Nándorné és Tomits Ottilia.

I. Főosztálynál - Barsin József, dr. Berlász Jenő, Bikich Györgyné, Burián Ignácné, Dániel György, dr. Farkas László, Fülep Katalin, Illyés Katalin, Kastaly Beatrix, dr. Kelecsényi Gábor, dr. Kemény Gábor, Kocsy Lászlóné, Linczényi Adorjáné, Mirki György, Nagy Károly, Nagydiósi Gézőné, Retkes Csabáné, Sefcsik Gyuláné, Szász Andrásné, dr. Vekerdi József és Wix Györgyné.

II. Főosztálynál - Albert Ferencné, Faragó Lászlóné, Fügedi Péterné, Gajtkó Éva, Kovács Ilona, Kovács Istvánné, Nagy Károlyné, Miklóssy Jánosné, Rajcsányiné Székely Ágnes, Sándor Erzsébet, Schneller Károly, dr. Takács Menyhért, I. Tóth Zoltánné, Tőkés Lászlóné és Ventura Eduárdné.

III. Főosztálynál - Alkonyi István, Barton András, Berczeli Károlyné, Birck Oszkárné, dr. Borsa Gedeon, Dobai Miklósné, dr. Fülöp Lajos/Gyöngyös, Karczagi Alajosné, Párkai Istvánné, Soltész Zoltánné, Szőke Józsefné/Zirc, Wittek Lászlóné.

IV. Főosztálynál - Ambrus Jánosné, Appel Károlyné, Beck Ivánné, Bem Zuzsa, Csillag Lászlóné, Czékli Béla, dr. Gombocz István, Hajdu Lajosné, dr. Kindlovits Kálmán, Kostyál István, Mikulásik Vera, Németh Lajos, Petrovay Istvánné, dr. Ráduly Márta, Rónai István, Sajtos Endre, Szabad Györgyné, Teszári Judit, dr. Tóth Lajos, Tóth Levente és Tölgyesi Lászlóné.

V. Főosztálynál - Böhm Katalin, Czettler Antalné, Gajai Jánosné, Debulay Imréné, Klenczner Lászlóné, Malek Magdolna, Mayer János, Müller Jánosné, Nappel Ferencné, Pálincás Sándorné, Rauznitz Endréné, Rottmeisel Károly és dr. Tomcsányi Tamás.

Gazdasági Hivatalnál - Berei Béla, Hidas Istvánné, dr.Hernády Dénes, Horváth István, Lakatos Lászlóné, Molnár János, Nádai Gyuláné, Nagy Sándor, Orbán Ákosné, Radics Lajos, Rakovszky Istvánné és Sebestyén Gáborné.

Keszthelyi Műemlékgondnokságnál - Bordács Attila, Mészáros Pálné, Nyul Elemér és Ujlaki Istvánné.

Jutalomszabadságban részesültek:

II.Főosztálynál - Bánáti Istvánné és Dömötör Lajosné; IV.Főosztálynál - Béri Gézáné, dr.Ruzsiczky Éva és Tisza Kálmáné.

Személyi hírek és változások

Új munkatársak: Alberti Julia könyvtáros II./Hirlaptár, Reczetár Kálmán könyvkötő szakmunkás/Könyvkötészet, Burján Istvánné kisegítő IV./Gazdasági Hivatal, Lengyel Istvánné tud.munkatárs/Központi Katalógus, Nagy Sándor kisegítő II/III/Gazdasági Hivatal, Vizkelety Gyuláné könyvtáros I./Raktári Oszt.

Eltávoztak könyvtárunkból: Besenyei József könyvtáros II./munkaviszonya megszűnt, Grallert Izabella tud.munkatárs/áth. Néprajzi Múzeum, Mészáros Klára könyvtáros I./áth.Építésügyi Tájékoztató Központ, Piller Antal gépkecsivezető/munkaviszonya megszűnt.

Átsorolások: Gelléri Péterné könyvtáros I., Nagy Imréné könyvtáros I.

KÖZLEMÉNYEK

Szolgálatvezetői ügyeletet rendszeresítették a központi olvasószolgálatban nov. 1-től az addigi osztályvezetői ügyeleti szolgálat helyett. Az ügyelet a munka befejezésétől az olvasótermek zárásáig, 21,15 óráig tart és azt az I.Főosztály évenként kijelölt dolgozói látják el. Az ügyeletes a könyv és hírlapolvasószolgálat megbízott szolgálatvezetője, aki felügyel a beíró-, katalógus-, mindhárom olvasótermi, mindkét raktári és ruhatári szolgálatra. Az ügyeletes az ellenőrzésen kívül egyben a tájékoztató szolgálatot is ellátja. E rendelkezéssel egyidejűleg szabályozták a nyilvános szolgálat idejét is, mely szerint az olvasótermek az eddigi háromnegyed kilenc helyett 21 óráig tartanak nyitva.

Nyugállományba helyezendő dolgozók jutalmazása. Könyvtárunk főigazgatója a pártszervezet vezetőségével és a szakszervezeti bizottsággal egyetértésben úgy intézkedett, hogy 1971. január 1-től - az éves jutalomkeret terhére - minden dolgozó részére nyugdíjazása alkalmából fizetése 50 százalékának megfelelő összegű jutalmat kell kiutalni. A törzsgárda-jelvényvel rendelkező dolgozóknál ezt az összeget bronzfokozat esetében 500, ezüstfokozat esetében 750, aranyfokozatnál pedig 1000 Ft pluszösszeggel kell növelni. A kiemelkedő munkát végzett dolgozók ezen felül kitüntetésre v. külön jutalomban való részesítésre is javasolhatók.

KÜLFÖLDI KAPCSOLATAINK

A kulturegyezményes csereutazások keretében októberben Ana Kacanskít, az az ujjvidéki Matica Srpska munkatársát, dr. Stanisław Siekierskít és Henryk Pilarczykt, a varsói Nemzeti Könyvtár munkatársait 1-1 hétre láttuk vendégül.

Lengyelországból Kazimir Ewicz, a poznańi Városi Könyvtár h. igazgatója egy hónapos ösztöndíjjal tartózkodott Magyarországon, s könyvtárunknak gyakori vendége volt.

Rövid látogatásra felkeresték könyvtárunk egyes osztályait szeptemberben Elger Blühh (NSzK), a brémai Deutsche Presseforschung munkatársa, Maria Bohonos, a varsói Nemzeti Könyvtár könyvtárosa; októberben Helmut Schulze (NDK), a lipcsei Testnevelési Főiskola könyvtárának vezetője és Sigrid Hirsch, az Információs osztály vezetője, O.Ch. Torp, az oszlo Városi Könyvtár vezetője és G. Walton, az atheni Amerikai Könyvtár vezetője.

Októberben külföldi könyvtárosok két nagyobb csoportját is fogadtuk: 5-én az ujjvidéki Matica Srpska által szervezett vajdasági könyvtárosok csoportját, 6-án a turócszentmártoni Matica Slovenska munkatársait, akik egy többnapos magyarországi körut során keresték fel könyvtárunkat.

Ez év harmadik negyedében könyvtárunk olvasótermeiben a szocialista országokból 39, más európai országokból 24, a tengerentúli országokból 20, összesen 83 kutató dolgozott. A külföldi látogatók száma 17 volt.

Munkatársaink külföldön

Dr. Berlász Jenő tudományos főmunkatárs a bécsi Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként két hónapig a bécsi könyvtárakban és levéltárakban a Széchényi-könyvtár történetére vonatkozó kutatásokat folytatott.

Dr. Birkás Endre, a Gyarapítási Osztály vezetője októberben két hétig a turócszentmártoni Matica Slovenska vendége volt. Utja során számos szlovákiai várost keresett fel és tájékozódott a régi alapítású könyvtárak magyar vonatkozású állományáról.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRJEGYEINK (1521-1900)
KIÁLLÍTÁSÁRÓL

Könyvtárunknak a Nemzeti Múzeum kupola-termében, november 6-án megnyitott - időrendben a tizenkettedik - exlibris kiállításával, az Exlibrisgyűjtők és Kisgrafika Barátok Nemzetközi Egyesületének Budapesten összejött XIII. kongresszusát kívántuk köszönteni.

A hagyományos exlibris formákat hazánkban is megelőzik a könyvbe írott tulajdonbejegyzések, a kódexekbe művészi festett miniaturák, a jellegzetes könyvkötések, kötésveretek, majd mind számosabban a könyvtáblák külsejét díszítő supralibros benyomatok.

Kiállításunk ezekből is bemutat néhány jellemző példányt. Így a XIV. század közepén írott Képes Krónika egyik lapját, az azt készítettő Nagy Lajos király képmásával, címeivel. A XV. századból Mátyás király nagyhirű Corvina-könyvtárának pár remek kódexét, az uralkodó arcképével és címerével. A XVI. századból Istvánffy Miklós, Thurzó György és mások superlibrosait. A XVIII. századból pedig I. Rákóczi György erdélyi fejedelem egyik fémveret címeres diszkötését.

A kiállítás fő része kisgrafikáink sorozata, melyek készítése az e téren uttörő német könyvtárjegyek legkorábbi példányai után kevéssel, az ezeröttszázas évek második évtizedében indult meg. Ugyanis 1521-ben vagy 1522-ben Nürnbergben Dürer Albert fametsző műhelye készítette - az ott hivatalos uton levő Werbőczy István országbíró számára - a legelső magyar különlapos könyvtárjegyet. Bemutatja a kiállítás a XVII. századból az eposzköltő nagy hadvezérünk, Zrínyi Miklós és az ellenreformációban nagy szerepet játszó katolikus egyházfő, Pázmány Péter esztergomi érsek könyvtárjegyét is.

Az eredetiben kiállított kisgrafikáink száma - helyhiány miatt - csak mintegy nyolcadrésze az állományunkban levő régi magyar exlibriseknek.

A kiállítás leíró katalógusát "Régi magyar exlibrisek 1521-1900" címmel Nyireő István ny.könyvtárigazgató állította össze, tördelését pedig Stettner Béla grafikusművész készítette. Ára 8 Ft és megvásárolható az OSzK Igazgatási Osztályánál.

MAGYAR VONATKOZÁSÚ
ÚJ KÜLFÖLDI SZERZEMÉNYEINKBŐL

MAGYAR NYELVŰ SZÉPIRODALOM

- BABITS Mihály: Halálfiái. Bukarest, 1969.
BÁNYAI László: Hosszu mezsye. Esszék, jegyzetek (1928-1968)
Bukarest 1970.
BUK Miklós - BUK Mirjam: Még egyszer együtt. Haifa [1970].
CSEHI Gyula: Klió és Kalliópé, vagy a történelem és az irodalom határaitól.
2. kiad. Bukarest 1969.
FERDINANDY György: Nemezió González egyetemi tanár beszéde a Fekete-erdő
állataihoz. Novellák. Párizs, 1970.
HANDI Péter: Játékok a zátonyon. [Regény.] Melbourne [1967]
JUSZKÓ Béla: Eltűnt a kurgán. [Elbeszélések] 2. kiad. München, 1967.
MÉCS László: Bolond Istók bábszínháza. [Verses mese] Ill. Jaschik Álmos.
(Forgószínpad. [Versek.]) Astor Park, Fla. 1969.
MEGYER József: Szicília még mindig szép. Nápoly 1969.
MISKA János: Egy bögre tej. Elbeszélések. Ottawa - München 1969.
PUSZTAI János: Illés szekerén. [Regény.] Bukarest 1969.
SÚTÓ András: Anyám könnyü álmat ígér. Naplójegyzetek. Bukarest 1970.
SZÉCHENYI Agost: Imre király. (Történelmi dráma.) Fahrwagen (1965).
SZILÁGYI Dezső: Utinapló. Montevideo. Santiago. Phenjan. Bukarest 1969.
TŰZ Tamás: Tükörben játszik a kéz. [Versek.] Róma 1970.

MAGYAR SZÉPIRODALOM IDEGEN NYELVEN

- [ARANY] ARAN' János: Baladi.-Poéma Toldi. Pereklad, Jurij Skrobünc. Kijiv 1969.
GYURKÓ László: Podobizna bez retuse. (Lenin, Október.) Praha 1970.
HARSÁNYI Zsolt: Skönt att leva. (Élni jó.) Helsingfors 1942.
JANIKOVSKY Éva: Goldregen. (Aranyeső.) Aarau - Frankfurt a.M. 1968.
[JÉOZ-KESZT, Itmár] JAOZ-KFSZT, Itmár: K'táv b'gávis. Targumé sirá meét.--.
Tel Aviv 1968.
Versfordítások. Juhász Ferenc, Somlyó Zoltán és Radnóti Miklós vereseivel.
KAHÁNA [Mózes] Moses: Lehrjahre, harte Jahre. Roman. Nachw von Béla Kun. Moskau-
Leningrád 1935.
KASSÁK [Lajos] Ludoviko: La vojoj estas nekonataj. [Az utak ismeretlenek.]
Amsterdam [1934 után].
MÓRA Ferenc: Zlatá rakva. (Aranykoporsó.) Bratislava 1969.
PASSUTH László: Nacidos en la purpura. (A biborbanszületett.) Barcelona 1969.
PETŐFI [Sándor]: Poesie. Milano 1965.

MISCELLANEA HUNGARICA

- IBRAILEANU, Garabet: Írók és áramlatok. Cikkek, tanulmányok. Bukarest, 1969.
CAMPANELLA, Tommaso: A napváros. Ford., [bev.], jegyz. ell.: Sallay Géza.
Bukarest 1970.
DEZSŐ Ervin: Két emberpár, négy tudós, három Nobel-díj. Pierre Curie, Marie
Skłodowska, Iréne Curie, Frédéric Joliot-Curie. Vál., ford., bev. és utó-
szó:--. Bukarest 1970.
FERENCZI Sándor: Oeuvres complètes. Tom. 2. 1913-1919. Psychanalyse. 2. Préf.:
Balint Mihály. Paris 1970.
GARAS Klára - GENTHON István - TAKÁCS Marianna HARASZTI: Museo de Bellas
Artes de Budapest. Madrid, 1966. 100 db. diapozitívval.
HOFFMANN, Peggy - BIRO Gyuri: The money hat and other Hungarian folk tales.
Philadelphia 1969.
HORN András: Kunst und Freiheit. Eine kritische Interpretation der Hegelschen
Ästhetik. Haag 1969.
JÁSZI [Oszkár] Oscar: Revolution and counter-revolution in Hungary [Magyar
Kálvária, magyar feltámadás.] New York 1969.

- KENDE, Oskar: Neue Strömungen auf dem Gebiete der deutschen Geschichtswissenschaft. Wien - Leipzig 1928.
- KIEFER Ferenc: Mathematical linguistics in Eastern Europe. New York 1968.
- KRISCHAN, Alexander: Die "Temesvarer Zeitung" als Banater Geschichtsquelle (1852-1949.) München 1969.
- LOGHIN, Leonida -UCRAIN, Constantin: Aspecte militare ale revoluției /din 1848-1849 in Transilvania. Bucuresti 1970.
- PAPP [József] Joseph: William Shakespeare's "naked" Hamlet. A production handbook. London 1969.
- PASZTERNÁK, Ráv Slomo: Miskolc és környéke mártirkönyve. Tel-Aviv 1970.
- PEPYS, Samuel naplójából. Vál., ford., bev. és jegyz. ell. Semlyén István. Bukarest 1970.
- PETERDI Gábor: Great prints of the world. New York - London 1969.
- SAHOVA, Kira O[lekszandrovna]: Sandor Petefi, szpivec ' uhorsz' koji revoljuciji 1848-1849. Kijiv 1969.
- SEBESTYÉN Gyula: Rovás és rovásírás. New York 1969.
- SZABÓ T. Attila: Anyanyelvünk életéből. Válogatott tanulmányok, cikkek. 1. Bukarest 1970.
- Unirea Transilvaniei cu Romania. 1 decembrie 1918. Red.: Ion Popescu-Puturi, Augustin Deac. Bucuresti 1970.
- VAJNA [Tamás] Thomas: Die Reform der ungarischen Wirtschaftspolitik. Köln 1969.

KIADVÁNYAINK

Kumulatív zenei bibliográfia, amelynek nyomán újra eszünkbe jutnak gondjaink...

Amikor a nyáron Liposében jártam egy magyar zenei könyvtáros küldöttség tagjaként, vendéglátóink előzékenyen kalauzolták végig csoportunkat A Deutsche Bücherei, a keletnémet nemzeti könyvtár jól szervezett rendszerén. Festői környezetben, ideális körülmények közt ismerkedtünk az intézmény - mondhatni - agyközpontjával, a tájékoztató teremmel. A szinte végeláthatatlan, katalógus-szekrények labirintusával felszabdalt helyiség polcai szüfolásig töltve a világ ugyszólván minden országának nemzeti bibliográfiáival, adat- és címtáráival. Elöttünk a tájékoztató könyvtáros eddig csak tankönyvben megálmodott világa.

A német ábécé rendjében elhelyezett nagyszerű gyűjteményben ki-ki "barangolni" indult, a felfedezés izgalmával véve kézbe egy-egy becses kötetet. Az U - betűnél a hungarikák, sőt, a "Hungarica", Apponyi kötete, s a többi: a Magyar Könyvészet vaskos kumulációi dobbantották meg szívemnek szak-csücskét. Ezt az érzést nem lehetett sokáig magamban tartani, odahívtam csoportunk többi tagját is, osztozzunk rajta.

Valahogyan ezt az élményt éltem át újra, mikor kézhez kaptam a Széchényi Könyvtár nemrégiben megjelent kiadványát, a Magyar Könyvészet 1945-1960. A Magyarországon nyomtatott zeneművek szakosított jegyzék-ét. Gondolatban újra magam köré hívtam a kis magyar csoportot: nézzétek, zeneműtárosok és zenekedvelők, mit kaptunk! Gyertek, forgassuk együtt!

Nem hiszem, hogy a hozzáértő közömbösen lapoz bele. Átélt másfél évtized zenei termésének együttese állásfoglalásra készlet - vagy legalábbis elgondolkodtat. Mert a könyv első tudományos igényű h iradás a magyar zeneműkiadásról, s a benne leirt magyar zenei alkotóművészetéről. Megjelenése évtizede várat magára. Nem kisebbre vállalkozik, minthogy mindennapi igényünket kielégítse. Hátarpont lehet a kumulatív kötetek sorában: követhetik újabbak - előre, napjainkig, s visszafelé - a hazai kottakiadás kezdeteiig.

Az 1945-1960 határávek között megjelent kották jegyzéke a zeneműveket a világszerte ismert és használt decimális rendszer, az ETO szakrendi csoportosításában közli, a csoportokon belül betűrendben. A színházi-, majd az egyházi zene után a vokális zene, végül a szólóhangszerekre irt zeneművek csoportjai követik egymást a zenei bibliográfiában. A szerkesztők átgondolt munkáját dicséri, hogy az átvett rendszer következetlenségeit sikerrel hidalják át.

Az Egyetemes Tizedes Osztályozás szakrendszere az emberi ismeretek egé-

szét igyekszik felölelni. Kialakítása és továbbfejlesztése mindig a széleskörű alkalmazhatóság jegyében történt, a rendszer közművelődési jellegét tartva szem előtt. Épp az egyetemességre való törekvés miatt nem térhet ki e rendszer az egyes részterületek mindenre kiterjedő felosztására. A részek vonatkozásai valamilyen módon kifejezésre juttathatók. Sajnos épp a zene területén nem bizonyul elégségesnek ez a valamilyen mód. Speciális zenei osztályozásra van szükség.

Szakembernek nem kell bőven taglalni, hogy az ETO 78 osztályának felépítése, szisztematikus rendbe foglalása nemcsak arányaiban elhibázott (azonos értékű alosztályt alkot a billentyűs hangszerek csoportja: 786, a hurok: 787, ill. a fuvós hangszerek csoportja: 788 a hangszeres zene apparátusszerinti felosztásával: 785.); az egyes alosztályok tartalma sem homogén. A 783 pl. Egyházi zene gyűjtőfogalom alatt annak mind instrumentális, mind vokális formáit hozza össze. A következő alosztály a vokális zenét tartalmazza - általában.

A szerkesztők által alkalmazott utalórendszer az érdeklődőt elvezeti a műfajtól az apparátushoz, aholis a keresett mű címleírását fellelheti. Így a rendszer következetlenségéből adódó átfedések egyesapásra többszemponthu megközelítési lehetőséggé válnak.

Megfontolandónak tartjuk a tervbevett folytatások szerkesztői számára, hogy a sorozat egyöntetűsége kedvéért érdemes lesz-e a nem zenei fogantatású ETO 78-as szakának szembevetendő ellentmondásaihoz ragaszkodni továbbra is, vagy a zenei könyvtárosok nemzetközi szövetségének (AIBM) illetékes szakembereivel való eszmecsere nyomán az általuk javasolt flexibilis osztályozási rendszer sajátosan zenei gondolkodásmódját átvenni és alkalmazni.

E rendszer tartalmazza a zene egész területének felosztását annak valamennyi vonatkozásával együtt. Jelzeteiben elkülöníti a zeneirodalmat és a zeneműveket. Alkalmazza a mnemotechnikát. Olymódon tartalmazza az összes szükséges elemeket, hogy azok mind főlé-, mind mellé-, mind alárendeltségi viszonyban állhatnak. Alkalmas mind könyvtári, mind dokumentációs célra, valamint gépi feltárára is. Bővíthető, ugyanakkor azt is lehetővé teszi, hogy egyes jelzetek elhagyásával a legkisebbtől a legnagyobb gyűjteményekig alkalmazható legyen. Anyanyelvtől független osztályozási rendszer.

Három fő részre oszlik: 1.) zeneirodalom, 2.) zeneművek - ezeket fő táblázati számokkal fejezi ki, 3.) zenei stíluskorszakok, zenei műfajok és különbözőleges formai jegyek - ezeket korlátozottan közös alosztások segítségével fejezi ki. E három fő fogalomcsoportnak, valamint az ETO többi közös alosztásának (földrajzi, népi, nyelvi, időbeli) segítségével valamennyi, a zenében szükséges fogalom kifejezhető. Az összetételeken kívül tág tere nyílik a viszonyításnak. Különösen fontos ez ott, ahol a katalógusokban való kutatás elsődleges iránya, mint pl. zeneműveknél a műfaj felé irányul. Az egyes fogalmak kiemelésére, variábilis alkalmazására tág lehetőség nyílik. A különböző zenei könyvtárak funkcióiknak megfelelően alakíthatják ki a szükséges jelzeteiket. Maguk a jelzetek az ETO törvényei alapján készültek és felhasználják a korszerű decimális rendszer valamennyi lehetőségét. E jelzetek betűkombinációkká is átalakíthatók azon könyvtárak számára, amelyek nem kívánnak élni a tízenesszámokkal.

E hosszú kitérő után sükkenjünk vissza újra eredeti gondolatmenetünkbe. A bibliográfiában a szakcsportok szerinti áttekintést a tartalomjegyzék biztosítja, a tárgymutató egy meghatározott zenei terület ETO-jelzeteit adja meg. A szerzői betűrendes- és az irodalmi mutató tételszámra utalva ad segítséget a nem szakember érdeklődőknek.

Bizonyára a rendelkezésre álló igen rövid idő miatt volt szükség "a" és "b" tételek nyitására (290, 300, 333, 883) s maradtak ki helyettük a 310, 311, 314, 320 tételek, hiszen az utólagos átosztás átszámozási konzekvenciákkal járt járt volna valamennyi tételszámban és mutatóban.

A kötet szerkesztői sajnálattal említik, hogy az impresszum egyik leglényegesebb differentia specifica-jának, a lemezszámok közlése technikai okból a kiadványból elmaradt. Véleményünk szerint ezt az akadályt ilyen alapvető jellegű mű esetében a nyomdai határidő megnyújtásával, vagy egy további munkatárs beállításával el lehetett volna háritani, ezáltal a gyűjtemény szakmai értéke is megnövekedhetett volna.

Fájdalommal hiányoljuk a jegyzékből a hanglemezen közreadott zeneműveket. Tudott tény, hogy kötelezpéldányszolgáltatás a hanglemek vonatkozásában még az OSZK viszonylatában is csak a hatvanas évektől mondható rendszeresnek. Feldolgozásuk ma is vita tárgyát képezi, s a közeljövő szabványtárgyalásai hoznak majd csak megnyugtató döntést a fonetikai dokumentumok címléírásában.

A kötetben dolgozók számára segítséget jelentett volna, ha a könyvek mintájára már működésképes lenne a kották és hanglemek központi katalógusa és a területet kurrensen feltáró Gyarapodási Jegyzék. Ideje már, hogy az ügy illetékesei változtassanak a jelenlegi helyzeten. Illő lenne elgondolkodni azon is, hogy a zenei könyvtárügy méltóképpen és kellő központi támogatással segíti-e a világhírűvé fejlődött magyar előadóművészetet, valamint a külföldön is híres zenei nevelésünket, s megteszünk-e mindent, hogy ezen fontos központi szolgáltatások mielőbb funkcionáljanak is.

A könyv tipográfiája sikeres, a kéthasábos elrendezés áttekinthető, az olvasó könnyen eligazodik a 2684 tétel (s annak számos variánsa) között.

Reflexióinkat összevetve elmondhatjuk, hogy a kötet szerkesztői: Vavrincz Veronika és dr. Pethes Iván méltó keretet adtak a Vécsey Jenő által gondosan összegyűjtött anyagnak, munkájuk eredményes volt. A kiadványt mind a szakember, mind a szakmában nem jártas érdeklődő haszonnal forgathatja. A kötet színvonalra kötelez: a zenei könyvtáros közvélemény várja a kötet folytatásait, kibővítve a hanglemezen megjelent anyag publikálásával.

GYIMES FERENC

MULTUNK ÖRÖKSÉGÜNK

BERLÁSZ JENŐ

JÓZSEFVÁROS KULTURÁLIS FEJLŐDÉSE

- Folytatás -

III.

Tudott dolog, hogy az 1867. évi burzsoá alkotmány sok lényeges elemet feladott az 1848-i polgári-nemzeti forradalom vívmányaiból, s hogy a polgárság nem egymagában, hanem a vagyonát átmentett fő- és középnemességgel osztozkodva vette birtokába az államhatálat, mégis a fejlődésgátló gazdasági-kulturális korlátok lebontásával óriási lehetőségeket, távlatokat nyitott a fejlődés számára. Egy csapásra eltűntek azok a jogi és anyagi akadályok is, amelyek hetven éven át útjában álltak annak, hogy Pestet és Budát az ország, a magyar társadalom teljesen birtokába vegye. A városi polgárság municipális önkormányzata továbbra is fennmaradt ugyan, de melléje - azzal az indokolással, hogy a főváros nemcsak a helyi polgárság életszintere, hanem középpontja az országos életnek is - egyenrangú félként betársult az államkormányzat. Az 1870:10. és az 1871:42. törvénycikkben a Fővárosi Közmunkák Tanácsának életrehozásával az állam jogot nyert s egyben kötelezettséget vállalt Pestnek és Budának, helyesebben az 1872:36. törvénycikk alapján egyesített Budapestnek bármely tekintetben való fejlesztésére. Csakhamar nagyszabású tervek készültek a főváros korszerű rendezésére, átépítésére s az új idők, a rohamos gyorsasággal kialakuló tökéletes nagyipari társadalom civilizatórikus és kulturális szükségleteinek kielégítésére. Lényeges elemévé vált a megindult városfejlesztésnek természetesen a kapitalista magánvállalkozás is, amely saját spekulatív céljainak érdekében különösen ipari üzemek, ipartelepek, hitelintézmények és modern közlekedési létesítmények alapításával vett részt az élet újjáalakításában.

Budapest fejlődése az első világháborúig (1914) eltelt közel ötven év folyamán valóban felülmúlt minden korábbi mértéket. Új dunahidak sora Budát és Pestet szerves egységbe kapcsolta. Megszűnt a pesti Belváros exkluzív helyzete is: a Nagykörut és a Sugárut megépítésével (1875-1896) a korábbi külvárosok összeolvadtak a centrummal. Teljesen átalakult a városkép is: a földszintes, egyemeletes kispolgári házak óriási területeken két-, három-, négyemeletes lakóházaknak adták át a helyüket. Az egész várost kikövezték, csatornázták, vízvezetékekkel, közvilágítással, ló-, majd villamosvasuti közlekedés-

sel, végül távbeszélő hálózattal látták el. Budapest lakossága az 1850. évi mintegy 178 ezer főről 1874-ig csaknem 297-re, 1890-ig 506-ra, majd 1910-ig 882 ezerre szökkent fel. Ugrásszerűen emelkedett a közműveltség színvonala is. Az Eötvös-féle népoktatási törvény (1868:38. törvénycikk) hatása alatt a fővárosi tanács a hitfelekezeti jellegű elemi iskolákat községesítette s számukat az 1857. évi 37-ről 1910-ig 160-ra emelte; ehhez járult az állam részéről létesített további 48 elemi iskola. Jelentős méreteket öltött a középfokú és szakoktatás is 200-nál több állami és városi intézettel. A felnőtt társadalom tájékoztatását, szervezését s részben művelését is a soha nem sejtett arányokban kibontakozó sajtó vette át. 1911-ben Budápesten nem kevesebb mint 70 politikai hirlap, 5 helyi érdeklő lap és többszáz szaklap jelent meg.

Ujjászületett a Józsefváros is: Joseph-Vorstadtból rövidesen magyar karakterű VIII. kerület lett 1874-ben kb. 50 000, 1890-ben 93 000, 1910-ben mintegy 153000 lakossal, s ellátva az említett civilizatórikus közüzemekkel. Fejlődésének erős lendületet adott előbb az un. Losonci pályaudvar (1867), majd a Keleti pályaudvar (1884) megépítése. Kerepesi uti frontja mindinkább üzletváros lett, a belvároshoz közeledő körzetből pedig megkezdődött a kispolgári kézműves- és fuvaroslakosság kitelepülése a Nagyköruton tulra. Az utóbbi terület különben az ott létesült kisebb-nagyobb gyárüzemek révén lassanként proletár-munkás jellegűt is öltött. A Nagykörut, Kiskörut, Kerepesi (Rákóczi) ut és Üllői ut közötti un. Belső-Józsefvárosban e változások folytán szabad tér nyílt a régi eszmének, egy különleges kulturnegyednek, kiváltképpen egyetemi városnak nagyszabású megvalósítására. Az állam, a városi tanács és a társadalom valósággal versengtek egymással Józsefváros kulturális fejlesztésében. A legjelentősebb intézkedéseket mindenesetre az országos kormány tette. Alapvető fontosságú volt a Múzeum körut és a mai Puskin utca között elterülő hatalmas telekkomplexum megszerzése s ezen a Múzeum és a Bölcsészkar palotáinak felépítése (1872-1884). Szerves folytatását alkotta e programnak 1881-től kezdve a Baross utca és Üllői ut közötti orvoskari klinikai telep, majd 1906-tól a külső Üllői uti egyetemi klinikacsoport építkezése. De nemcsak az egyetemi oktatásnak lett a Józsefváros elsőrangú színhelye, egyéb új szakirányú tanintézetek és gyűjtemények (Országos Rabbiképző Intézet 1877, Állami Középipari Tanoda 1879, Technológiai Iparmúzeum 1890, s még számos művészeti, ipari szakiskola) telepítésére is itt került sor. Szorosan hozzátartozott a kerületnek ilyenképpen kialakult intellektuális profiljához, hogy a fővárosban megjelenő tudományos és szépirodalmi folyóiratok szerkesztése is jórésztben ide összpontosult. A Múzeum, az egyetemi intézetek és tanszékek, a tudományos társulatok ugyanis többnyire a redakciók szerepét is betöltötték. Erős vonzóerőt gyakorolt e kulturális környezet az írók és tudósok itteni folytatólagos megtelepülésére is; (Vajda János, Herman Ottó, Mikszáth Kálmán, Gyulai Pál, Eötvös Lóránd, Babits Mihály, Molnár Ferenc és sokan mások a kerületben laktak). A korábbi irodalmi szalónok helyett most egyre inkább kávéházak és vendéglők (Pannónia, Szikszay stb.) lettek az írók és művészek találkozóhelyei.

Ami a közműveltség emelését illeti, e tekintetben a fővárosi tanács működése jelentékeny mértékben felülmúlta az államét. Különösen fellendült

az iskolaépítés az un. Bárczy-érában (1909-1912). Az első világháborút megelőző időkben nem kevesebb mint 7 középfoku iskola (köztük a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium, az Állami Gyakorló Középiskola, a Keleti Akadémia) és 15 elemi iskola működött a kerületben. Mindez nagy haladást jelentett az 1867 előtti állapotokhoz képest.

Számottevő, bár nem állandó fellendülés következett be a Józsefvárosban a művészeti élet területén is. A társadalom műveltségi színvonalának szélesebb körben végbement emelkedése elsősorban a színjátszással szemben támasztott új követelményeket: a színházaknak nemcsak nagyobb számú közönséget kellett befogadniuk, hanem a differenciáltabb igényekhez is alkalmazkodniuk kellett. Első lépésként kibővítették a Nemzeti Színház régi épületét (1874), majd a Kerepesi (Rákóczi)-ut és az épülő Nagykörut sarkán felépítették a Népszínházat (1875) a kispolgárság számára tartandó könnyű zenés-énekes műfajok (népszínművek) előadására. Három évtizeden át ez a új színház kétségtelenül nagy érdemeket szerzett a zenei kultúrának az alsóbb néprétegekben való terjesztése és az idegen ajkú lakosság magyarosodása terén. Ezt a kitágult színházi-zenei életet azonban kerületünk nem sokáig mondhatta magáénak. 1884-ben a Sugár uti Operaház felépülésével a zene-, ének- és tánckar elhagyta a Nemzeti Színházat, amely ettől kezdve csak drámai műfajokat játszott. Harmadfél évtized múlva (1908) újabb szűkülés következett: a Nemzeti Színház társulatát a színházépület megrokkánása miatt átköltöztették a Népszínházba, az utóbbit mint társulatot pedig megszüntették. Ezekért a veszteségekért azonban a kerület néhány év múlva (1911) komoly kárpótlást nyert az egykori Vásártéren (ma Köztársaság-tér) felépült hatalmas befogadó képességű Népoperában (a mai Erkel Színházban), s némiképpen az ugyanekkoriban megnyíló első filmszínházakban és kisszínpadokban (Józsefvárosi Színpad), amelyek ugyancsak a kispolgári művelődést kívánták szolgálni.

Szerepet nyert Józsefváros Budapest képzőművészeti életében is. A tervszerű tudatos városfejlesztés különösen a műépítéseknek kínált nagy lehetőségeket, de a magánépítetők spekulatív szempontjai miatt ezeket sokkal kevésbé lehetett kihasználni, mint az előző korszakban, amikor Pollack Mihály valóban maradandó becsü palotákat emelt a kerületben. Ilyeneknek e korban legfeljebb az egyetemi épületeket lehet tekinteni. Ujdonságszámba ment, de meg lehetőszen szerény eredményekkel járt a köztereknek és nyilvános parkoknak emlékszobrokkal (Arany, Kazinczy, Berzsenyi, Kisfaludy Károly és Sándor) való díszítése. Kerületi szempontból veszteségnek volt tekinthető a Pyrker-gyűjteményből kinőtt Országos Képtárnak a Nemzeti Múzeumból a városligeti új Szépművészeti Múzeumba való átköltöztetése (1906). Másfelől viszont nagyban emelte Józsefváros művészeti jelentőségét a fővárosi tanács által létrehozott Százados uti Művésztelep tevékenysége. Kerületünk ez idő óta elsőrangú szülőhelyévé vált jelentős szobrászati és festői alkotásoknak.

Kétségtelenül nagyszerű, minden korábbi fejlődést tulszárnyaló volt mindaz, ami a polgári korszak első félszázadában az állam és a város erőfeszítéséből anyagi és szellemi síkon Budapesten és a Józsefvárosban létrejött. De meg kell állapítani azt is, hogy az ujonnan megteremtett műveltség társadalmi

tekintetben nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az analfabétizmust nagy általánosságban sikerült ugyan felszámolni, de korszerűen művelt népet távolról sem sikerült nevelni. Az osztályszempontok szerint igazodó iskolapolitika a szegény néprétegek oktatásában beérte formális eredményekkel: valódi írás-olvasáskultúra nélküli kezdetleges írás-olvasáskészséggel; nem is szólva arról, hogy antiszociális tandíjrendszerével a magasabb iskolázás elől elzárta a munkásosztály gyermekeit. Végül megállapítható az is, hogy az illetékes hatóságok részéről alig történt valami annak érdekében, hogy legalább iskolán kívüli népműveléssel lehessen pótolni a dolgozó nép műveltségi hiányait. Egyetlen ígéretes kezdeményezés történt oszupán: a Szabó Ervin által megszervezett Fővárosi Könyvtár morgalma, amely különleges feladatául tűzte ki a munkásnegyedek kulturális gondozását. Nem csoda, ha ilyen körülmények között a Külső-Józsefvárosban a polgári fejlődés csucsn, az első világháboru előtti időszakban is voltak olyan lakónegyedek, ahol szinte a magas kulturintézetek árnyékában sötét erkölcsi-szellemi nyomor burjánzott.

IV. Az első világháboru nálunk is csődbe juttatta a nagypolgári tőkés gazdasági-társadalmi rendet. Az 1918-ban kikiáltott népköztársaság demokratikus reformokkal, az 1919. évi Tanácsköztársaság pedig gyökeres marxista-forradalmi átszervezéssel kísérelte meg új alapokra helyezni az országnak és fővárosának egész társadalmi rendszerét. Az akkori nemzetközi politikai helyzetben azonban ez a fordulat - tudjuk - nem teljesezhetett ki. Hamarosan ismét a burzsoázia kezébe került az államhatalom s egyben a főváros vezetése is. A megelőző félszázad mulasztásainak pótlására, hibáinak kijavítására, büneinek jóvátételére ebben az ellenforradalmi rendszerben természetesen nem kerülhetett sor. A második világháboruig eltelt harmadfél évtized várospolitikájában egy retrográd szellemi álliberalizmus érvényesült, amely nem tudta többé a társadalom alkotóerőit mozgósítani. Általában ez a rezsim képtelen volt a főváros anyagi-szellemi fejlődését az 1914-ig elért határokon túlvenni. Lényegileg arra támaszkodott, abból élt, amit a dualizmuskori polgári nemzedékek alkottak. Megszűnt a nagy városépítkezés, s a lakosság száma is 1910-től 1937-ig 880 000-ről csak 1 060 000-re emelkedett.

Megrekedés, némely tekintetben csekély fejlődésképeség volt jellemző ebben az időszakban Józsefváros kulturális életére is. A kerület műveltségi szintjének további emelkedését a kulturpolitikai intézkedések vajmi kevésbé mozdították elő; különösen feltűnő volt a korábban olyannyira cselekvő államkormányzat passzivitása. Sem a közoktatásban, sem a tudományos és irodalmi életben, sem a művészet területén nem keletkeztek új korszerű intézmények, sőt - kellő pénzügyi ráfordítás híján - a régiek is vegetáltak, vagy éppen válságban küszködtek.

Az egyetemi városrész további fejlődése is elakadt; számottevő új építkezésre sem a bölcsészkar, sem az orvoskar telepeken nem került sor, hiszen nem fejlődött lényegbevágó módon az egyetem szervezete sem. A magaskultura szolgálatában álló többi józsefvárosi intézmény esetében is inkább csak kivételesen alakult ki kedvezőbb helyzet. Az Országos Széchényi Könyvtár visszamaradt századeleji állapotában; korszerűsítésére csak igen szűk keretek között

történtek kísérletek. Viszont nagy nyereség volt a kerület számára a Fővárosi Könyvtár központjának az egykori Wenckheim-palotába való beköltöztetése. A Nemzeti Múzeum - hasonlóan a többi állami intézményhez - messzemenőleg nélkülözötte a kormány pénzügyi támogatását; sok irányban szétágazó gyűjteményei számára igen nehezen tudott megfelelő elhelyezést nyerni; fontos eredményként csupán a néprajzi gyűjteménynek a tisztviselőtelepi gimnáziumba történt átköltöztetését (1924), valamint a természettudományi gyűjteményeknek a Baross utca 13. sz. épületbe való áttelepítését (1928) tekinthetjük.

Lehangoló körülmények közé került az egykor híres józsefvárosi színházi élet is. A Nemzeti Színháznak 1913-ban lebontott régi épülete helyett újat nem emeltek; a Nemzeti továbbra is a Népszínházban játszott, elvonva ezt a népművelés szolgálatából. Ugyanez lett a Népopera sorsa is; eredeti rendeltetését nem tudta betölteni, mivel a magánvállalkozásnak nem ígért elegendő profitot, az állam és a főváros vezetői pedig nem akartak áldozatot hozni a kisemberek szellemi gondozásáért. Így aztán a nagyszerű épület alkalmi vállalkozások kísérleti tárgya lett, még varietének is felhasználták (Labriola Színház 1932-1933).

Messzemenőleg passzív volt az államhatalom a budapesti közoktatás fejlesztése tekintetében is; továbbra is fenntartotta a hagyományos iskolarendszert, amely már régóta nem nyújtott elegendő lehetőséget a széles néprétegek művelésére. Az iskolán kívüli népművelés területén a főváros részéről történtek ugyan erőtlenségek - tartottak alkalmi szabadegyetemi előadásokat, rendeztek analfabéta és ismeretterjesztő tanfolyamokat -, ám ezek távolról sem voltak elegendők a külső-józsefvárosi kulturális elmaradottság felszámolására. Állandó jellegű népművelési otthonok létrehívásáról szó sem esett. Kerületünk egyetlen ilyen intézményét, a Vasas Szakszervezet Székházát a munkásosztály saját erejéből teremtette meg (1927).

A közműveltség emelését tehát a korszerűtlenné vált hagyományos intézmények alig-alig tudták előmozdítani. Szerencsére éppen ezekben az évtizedekben terjedt el nálunk is az a két korszakos jelentőségű technikai vívmány, amely világszerte hivatva volt a tömegek kulturális felemelésére; tudniillik a film és a rádió. Igaz, a filmszínházak, mint magántőkés vállalatok többnyire silány műsorokkal nem váltak igényes kulturaterjesztő tényezőkké, mégis a kocsmák és csapszékek világából legalább részben kivették a szórakozást kereső józsefvárosi népet is. Jóval hatékonyabb tömegnevelő intézménynek bizonyult a rádió, amely Budapesten 1925-ben kezdte meg adásait, és stúdióját - hasonlóan a megelőző korszakok uttörő jellegű kulturintézeteihez - a Józsefvárosban (Sándor u. 5-7.) rendezte be. Kerületünknek ezzel sikerült megmentenie hanyatlóban levő művelődési szerepét. Nemcsak írói-művészi központnak maradt meg oly időben, amikor az irodalmi kávéházak (Múzeum, Valéria, Simplon) kora már lejáráóban volt, hanem egyszersmind prominens színhelye lett egy új, korszakos jelentőségű műveltségterjesztő intézménynek is. Innen indult el hódító útjára a rádióművelődés, hogy - függetlenül a hatalmi tényezők akaratától - betemesse azt az árkot, amely a társadalom uralkodó osztályainak és proletárrétegeinek szellemi állapota között emberemlékezet óta fennállt.

Egy új nagy történelmi-társadalmi fordulatnak kellett eljönnie ahhoz, hogy a technikai fejlődés által teremtett új művelődési lehetőségeket maradéktalanul a széles néprétegek javára lehessen fordítani.

E tanulmány alapján készült a JÓZSEFVÁROSI LEXIKON "A józsefvárosi intézmények szerepe a főváros kulturális életében" c. fejezete.

KÖRKÉP

V i t a

AZ ORSZÁGOS KÖZPONTI SZOLGÁLTATÁSOKRÓL

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete márciusi körlevele alapján már tájékoztattuk olvasóinkat a decemberben megrendezésre kerülő III. Országos Könyvtárügyi Konferencia előkészületeiről. A konferencia akkor tervbevett időpontja ugyan menetközben megváltozott, de maga az előkészítés az eredetileg megállapított munkamódszer szerint folyik. Az előkészítés során a konferencia elé terjesztendő kérdéseket - melyeket témánként munkabizottságok állítottak össze - szekcióüléseken vitatják meg és így a plénum elé már csak az egyes kérdésekre kidolgozott javaslatok kerülnek.

Az alábbiakban a dr. Sebestyén Géza főigazgatóhelyettes irányításával működő bizottság munkájáról adunk tájékoztatást. Ugyanis ez a munkabizottság az országos központi szolgáltatások kérdéscsoportjának előkészítését végzi és - miután e szolgáltatások zömét az OSzK végzi - kérdései is a legközelebb állanak lapunk olvasóihoz.

Ez a témakör az október 8-9. napjain tartott munkaértekezleten került megvitatásra. E cím mögött valójában a könyvtárak közötti munkamegosztás szervezésének, a racionális együttműködésnek kérdései rejlenek, azok a szolgáltatási formák, igények és lehetőségek, amelyeket a könyvtárak egymásnak nyújtanak és egymástól elvárnak. Az idetartozó egyes témákat a terület legjobb ismerői referátumokban dolgozták ki, feltárták a jelenlegi helyzetet és megnevezték a legszükségesebb feladatokat. A munkaértekezlet résztvevői a referátumokat előre kézhezkapták, s élő szóban csak az anyaghoz fűzött megjegyzéseiket mondták el. Ezzel a módszerrel a rendezőség biztosítani tudta, hogy a szekcióülésen résztvevők a rendelkezésre álló időben minden tervbevett kérdést alaposan megtárgyalhassanak, nevezetesen: az állományszervezést országos szinten a gyűjtőköri együttműködésben; az országos méretű raktárhiány megoldásának lehetőségeit és az állományvédelem kérdéseit a modern technika alkalmazásával. A könyvtári és dokumentációs tájékoztatás és használat színvonalának emelését a jelenlegi, speciálisan könyvtári tájékoztató forrásokat vizsgálva, valamint egy, a jövőben kialakítandó "informations fond" létrehozásának szükségleteit. A könyvtári gépesítés, az új adathordozó formák fokozatos meghonosításának, a könyvtári szabványosításnak kérdéseit; a KMK szerepét a könyvtárügyi jelenlegi és jövőbeni viszonyai között, és a könyvtárak ellátásának kérdéseit.

Ezeknek a kérdéseknek jelentős része szorosan összefügg könyvtárunk je-

lenlegi funkcióival, így ez a magyarázata annak, hogy munkatársaink közül miért vettek olyan sokan részt az egyes kérdések kidolgozásában és az októberi munkaértekezleten.

Az országszerte mutatkozó raktárhiány megoldására irányuló törekvések pl. összekapcsolódnak a Könyvelosztó szerepkörének kiterjesztésével és a tervezett főlépédközpont problematikájával. A jövő könyvtárai felé irányuló igények kutatása a KMK elméleti kutatómunkáját igényli, a központi könyvtári szolgáltatásokról beszélve pedig elkerülhetetlen az országos könyvészeti, bibliográfiai szolgáltatások - Magyar Nemzeti Bibliográfia, Magyar Folyóiratok Repertórium, Külföldi Könyvek Országos Gyarapodásá Jegyzéke - helyzetének megtárgyalása, a központi katalógusok munkájának értékelése, vagy a könyvtárközi kölcsönzés jelenlegi mechanizmusának felülvizsgálása.

Elmondhatjuk, hogy az értekezleten a jelenlévők hozzászólásaikkal igen aktívan vettek részt az összmunkában. Természetesen, annak megfelelően, hogy kinek mi fáj, különbségek voltak a hozzászólók érdekkörei között. Így pl. a raktárhiány legégetőbbben a budapesti nagykönyvtárakat érinti, ezért a tervezett országos tároló könyvtár v. raktár alternatív javaslatához legaktívabban azok képviselői szóltak hozzá. A könyvtárközi kölcsönzés, a mikrofilm- és másolatszolgáltatás inkább a vidéki könyvtárak problémája, ahol a kutatók kiszolgáltatására az országon belüli könyvtárközi kölcsönzést is mindennap igénybe kell venni. A könyvtárellátás és a központi propagandaszolgáltatások ügyében kétféle érdekkör kialakulását figyelhettük meg. A tudományos könyvtárakat a könyvellátáson belül inkább a külföldi könyvbeszerzés nehézségei érdekelték - amit "a Kultura működése" címen foglalhatunk össze -, míg a közművelődési könyvtári vonal a Könyvtárellátó jelenlegi munkájának megjavítását, ügykörének kiszélesítését szorgalmazta.

Az értekezletet vezető Sebestyén Géza főigazgatóhelyettes mindvégig szigorú mederben tartotta a tárgyalás folyamatát és az egyes kérdések lezárásakor összegezte a határozati javaslatokat, vagy ahol az szükséges volt, a kérdés további tanulmányozását javasolta.

CSILLAG LÁSZLÓNÉ

AZ OLVASÓSZOLGÁLAT ÉS A RAKTÁR KAPCSOLATA
MEGOLDÁSÁNAK EGY ÉRDEKES NAGYKÖNYVTÁRI KI-
SÉRLETÉRŐL

Óvári Sándor főosztályvezető ez év júniusában, a moszkvai Állami Lenin Könyvtárban végzett tanulmányi munkája során, többek között az olvasószolgálat és a raktár kapcsolatának kérdéseivel foglalkozott. Tanulmányi jelentésének ide vonatkozó részét az alábbiakban ismertetjük.

A Lenin Könyvtár állománya mintegy 25 millió egység. Naponta 10-12 ezer olvasó keresi fel a könyvtárat. Az olvasótermekben az ülőhelyek száma 2500. Az állomány zöme egy 19 szintes raktárban van elhelyezve. A könyvtár nagy területen, több épületben üzemel. A könyvtár dolgozóinak száma 2700 fő, ebből az olvasószolgálat 500, a raktár 300 fő személyzettel dolgozik. Ezek a rendkívüli méretek nagyon megnehezítik az olvasók gyors kiszolgálását, és a kiszolgálási idő egyre hosszabb lesz. A jelenlegi kiszolgálási rendszer és felszerelés mellett a helyzet csak rosszabb lehet. A kiszolgálás rendszere megfelel a német

un. Bücherausgabe módszernek, a szállító- és hírközlő berendezés évek során a szükségletnek megfelelően bővül, több típusu egységből áll. Az egyes egységek között nincs automatikus kapcsolat, így átrakó állomásokon kézi erővel történik a könyvanyag és a kérőcédulák osztályozása, irányítása. A rendszer a szükség következtében alakult így, de semmi esetre sem példa. Ezt az ottani kollégák is tudják, nem is szívesen ismertetik eljárásukat, mert elavultnak, sürgősen kicserélendőnek tartják. Ennek a kérdésnek a megoldása áll a Módszertani Központ műszaki csoportja munkájának előterében. Ott ismerkedtem meg terveikkel, amelyek hamarosan megoldásra is kerülnek.

A szállítóberendezés tekintetében egységes az álláspont, és annak megvalósítására a tervek is elkészültek. A nagy területeken fekvő, több épületből álló könyvtár állománymozgatási igényének megoldására konvejtór-rendszert dolgoztak ki. A rendszer öt ágból áll. Segítségével valamennyi kijelölt állomásról bérhová lehet küldeményt irányítani és a küldemény automatikusan érkezik rendeltetési helyére. A szállítandó anyag műanyag-tálcákba kerül, amelyeknek oldalán a küldemény címét egy fémlapocskával állításával egyszerűen meg lehet határozni. A konvejtór érdekessége, hogy az eddig ismert eljárásokkal szemben az ürités emelkedő, a betáplálás süllyedő menetben történik. Ennek mechanizmusa szabadalmaztatás alatt áll, így részleteit nem ismertették velem. A konvejtór szovjet cég fogja gyártani és szerelni. A terv és az épület ismeretében az a véleményem, hogy a Lenin-könyvtár adottságai között a megoldás kifogástalan.

Más a helyzet a hírközlő berendezés terén. Itt két ellentétes vélemény áll egymással szemben. Az egyik a hagyományos csőpostára esküszik, a másik korszerű, elektronikus számítógépes megoldást akar. A csőposta kísérleti szakaszt ebben az évben megépítették a kéziratár terén. Ez a berendezés szovjet gyártmány, egy rigai gyár terméke, és kifogástalanul működik. Ellenzői a rendszer megépítésének nehézségei miatt támadják, továbbá azért, mert a kiszolgálás rendszerében a csőposta alkalmazásával nem lehet bevezetni azokat a szükséges változtatásokat, amelyek elektronikus számítógéppel megoldhatók. A kiválasztott elektronikus számítógép ismert. A közlekedési vállalatoknál használják utazási jegyek kiadására. A gépbe táplált jegykészletet több jegyiroda árulhatja, a gép nyilvántartja a már eladott jegyeket, kizárja annak lehetőségét, hogy egy helyet kétszer is eladjanak. A könyvtárnak az a terve, hogy egy ilyen gépbe betáplálják az állomány teljes jelzetanyagát. A könyvtár területén 12 helyen lehetne ezzel a géppel könyvet igényelni. A gép, ha a könyv a helyén van, fényjelzést küld a megfelelő raktári részbe. Ha a könyvet kiszolgálták, ezt regisztrálja, és a következő azonos jelzetre szóló igénylés esetében azonnal jelzi, hogy a könyv kézben van. (Eddig az olvasó egy óra múlva tudta meg ugyanezt.) A Lenin-könyvtárban a köteles anyagot három példányban gyűjtik, és a három példány különböző jelzetet kap. Ezeket a jelzeteket a gép memóriájában összekapcsolják, és a gép a mű egy számon történő igénylés esetén - ha a kézben van - a raktárból a szabad példányt kéri.

Mivel megállapodásra eddig nem jutottak, ez év decemberében egy kísérleti gépet állítanak be, amibe az állomány egy kis részét táplálják be. Döntés a kísérlet eredménye után várható.

KÖNYVTÁRUNK ÉLETERŐL

DR. IMRE KÁLMÁN
1891-1970

Nehéz élete volt, de szépen viselte.

Nehéz dolog híres családba születni: az Imre-család pedig ilyen volt. A nagyapa országos hírnévű nyelvész-irodalomtörténész professzor, az apa kiváló orvos, kinek neve messze tulszárnyalta a Monarchia határait, az egyik testvér világszerte ismert és ünnepeelt szemész, a másik a magyar pedagógia büszkesége, aki mint haladó szellemű kulturpolitikus is emlékezetessé tette nevét. Nehéz ilyen családban helytállni, különösen, ha valaki gyenge egészségű, tüdőbajt kap gyermekkorában, az operációk sorozatán esik át életében - mint Imre Kálmán. Mégis pozíciót vívott ki magának. Nem a bírói karban, amelyet - felettesei kérése ellenére - hamar otthagytott, hanem a könyvkiadásban és a könyvkereskedelemben. Megalapította a Studium vállalatot, amely az ő vezetése alatt olyan műveket jelentetett meg, amelyre ma is jogos büszkeséggel tekinthet a magyar könyvkiadás. Ekkor, majd mint a kolozsvári Minerva vezetője nagy szolgálatot tett az erdélyi magyarság ügyének is. A második világháború után új életet kellett kezdenie s ez az életút sok keserves állomáson át vezetett az OSZK szerény javadalmazásu alkalmaztatásához.

Nehéz volt az élete, főleg abba az utolsó szakaszában, amelyet mi ismünk. De olyan szépen, oly erős lélekkel viselte, hogy igaz embersége talán itt nyerte el betetőzését. Fáradhatatlanul dolgozott. 1954-1955-ben hosszú hónapokon át lelke volt a könyvraktár, majd a hírlaptári raktár revíziójának. Azután a Magyar Folyóiratok Repertóriumához került és annak együttesében munkálkodott nyugdíjaztatásáig, majd nyugdíjasként élete végéig. Munkájában hártalanul szerény volt; nagy műveltségét, nyelvtudását, szakmai tapasztalatait mindig feltűnés és hivalkodás nélkül tudta kamatoztatni. Legszebb tulajdonsága mégis szeretet-kereső és szeretetet kínáló közösségi érzése volt. Ez, és alapjában véve mindvégig derűs kedélye tette mindnyájunk kedves Kálmán bácsijává, akinek jelenléte jóleső meleget árasztott valamennyiünkre, távozása pedig mélyen elszomorított.

A SZAKSZERVEZETI VEZETŐSÉGVÁLASZTÁS DÁTUMAI

November 16-án küldöttértekezletet tartunk a nagyolvasóteremben. Ezen az értekezleten kerül megvitatásra az SzB-nek a szakszervezeti tanács létrehozására tett javaslata. Itt történik a vezetőségválasztást előkészítő jelölő-, mandátumvizsgáló- és szavazatszedő bizottságok megválasztása is.

November 23-28. napjain csoportértekezleteken történik a bizalmiak újjáválasztása. A csoportértekezleteken résztvesznek a jelölő bizottság egyes tag-

jai is.

December 1-10. napjaira tervezik a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztálybizottságának megválasztását.

December 15. és 19. között a szakszervezeti bizottság értékeli a bizalmi és osztálybizottsági választások eredményeit, majd megvitatja a tervezett titkári beszámoló és határozati javaslat szövegét.

December 22-én a jelölő bizottság közzéteszi a megválasztásra javasoltak névjegyzékét.

Január 6-10. között tervezzük megtartani a vezetőségválasztó küldöttközgyűlésünket alapszervezetünk vezetőségének megválasztására.

AZ 1971. ÉVI SZAKSZERVEZETI KÖLTSÉGVETÉS

Szakszervezeti bizottságunk kibővített ülésén tárgyalta meg és hagyta jóvá az alapszervezet 1971. évi költségvetését.

A tervezett bevétel összege 60 000 Ft. A tervezett kiadásoknak 69 000 Ft összegben való fedezetére az SzB az alapszervezet forgóalapjából további 9000 Ft-ot biztosít.

Tervezett kiadások: szülési, temetési és szociális segélyekre 20 000 Ft; üzemi étkeztetéshez való hozzájárulás, üdültetési kiadások és szociális beszerzésekre 13 500 Ft.

Szakszervezeti könyvtár céljaira 1500 Ft, ismeretterjesztési kiadásokra 3000 Ft, egyéb kulturális jellegű kiadásokra 21 500 Ft. Sport támogatás céljaira 1000 Ft, szervezési, ügyviteli kiadásokra és a szakszervezeti aktívák jutalmazására 8500 Ft.

Alapszervezetünk bevétele a tagdíjakból származik. Ezért költségvetésünk végrehajtásának is a tagdíjak - eddigiekhez hasonló - pontos befizetése a feltétele.

DELI GYÖRGYNÉ

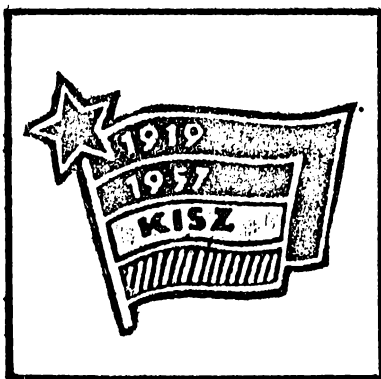
SZAKSZERVEZETI HIREK

SEGÉLYEZÉSEK

Munkaadói segélyt kaptak szeptemberben: Bordács Attila/Keszthely, Fülep Katalin, Györfi Erzsébet, Horváth István, Ispánki Ferenc, Kocsy Lászlóné, Szuchovszky Zoltán, Turán Frigyesné. Októberben: Korber Károlyné, Medrey Zoltán és Samkó Ferencné. Szakszervezeti segélyben részesültek szeptemberben: Ápel Károlyné, Kausay Tiborné, Miklauzics Istvánné, Mócsay László. Októberben: Bétsch Elemérné, Csanádi Imréné, Gatter Istvánné, Miklauzics Istvánné és Samkó Ferencné.

ÜDÜLÉSEK

Szakszervezeti kedvezményes beutalást a következők kaptak: Bakonybél/szept. 10- Tomits Ottilia, Balatonföldvár/szept. 4- Belohorszky Mária, Galyatető/okt. 16- Hoffer Rezsóné, Hévíz/szept. 8- I. Tóth Zoltánné, Mátraháza/okt. 24- Györfi Erzsébet, Tátraleánya-Csehszlovákia/okt. 19- Sebestyén Gáborné

ÚJ VEZETŐSÉGET VÁLASZTOTT A KISZ-SZERVEZET

KISZ-szerveztünk kiemelkedő eseménye az október 20-án megtartott vezetőségválasztó taggyűlés volt, melynek rendkívüli összehívását a régi vezetőségben történt személyi változások tették szükségessé. Volt aki kilépett a könyvtárból vagy szülési szabadságra ment, vagy elfoglaltságára hivatkozva mondott le, a vezetőség egyik tagja pedig katonai behívót kapott.

A jelölőbizottságot, amelynek tagjai Wolf Magdolna elnök, Vsarhelyi Judit és Simoncsics Péter voltak, megalakítását egy előzetes gyűlés megválasztotta.

Egy alapos felmérés eredménye alapján kezdhette meg munkáját a vezetőségválasztó taggyűlés, miután megállapítást nyert, hogy a 47 fős alapszervezetből jelenlévő 40 főnyi tagság szavazóképes.

A pártvezetőség részéről a KISZ-instruktor, Mártván Gyuláné elvtársnő vett részt a taggyűlésen, a kerületi KISZ-bizottság nem képviseltette magát.

A taggyűlés az elnökség és a szavazatszedő bizottság megválasztásával kezdte meg munkáját. A demokratikus választás követelményeinek és a jelöltek ajánlásának ismertetése után került sor a szavazásra.

A jól előkészített, fegyelmezett keretek között lezajlott szavazás eredményeként az új vezetőség tagjai a következők lettek: Dérer Miklós (titkár), Ács Lászlóné (gazdasági felelős), Papp András (szervező titkár), Stock Imréné (érdekvédelmi biz. elnöke) és Vona Katalin (agit. prop. titkár).

Az egész tagság nevében eredményes, jó munkát kívánunk, melynek első szakaszát az alapszerv öthónapra előirányzott munkatervének a megvalósítása alkotja majd. - T. J.

